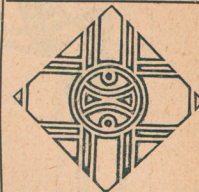

Илустрована Ратна Кроника

ИЛУСТРОВАНА РАТНА КРОНИКА ИЗЛАЗИ У СВЕСКАМА. — ПРЕТПЛАТА НА 10. СВЕЗАКА СТАЈЕ КРУНЕ 2—. ПОЈЕДИНА СВЕСКА СТАЈЕ 24 ПОТУРЕ. — ПРЕТПЛАТА --- СЕ ШИЉЕ: КЊИЖАРНИЦИ СВЕТОЗАРА Ф. ОГЊАНОВИЋА, НОВИ САД. ---

1389.

УРЕЂУЈЕ: ДР. КАМЕНКО СУБОТИЋ. — ИЗДАЊЕ КЊИЖ. СВЕТ. Ф. ОГЊАНОВИЋА.

1912./3.

ТРИУМФ СРПСКЕ ПЕШАДИЈЕ ПРЕД БИТОЉЕМ.

— Пиемо једног србијанског официра. —

Изгледа да се код нас многе ствари не цене, или се управо не зна што и како треба ценити у многобројним делима наше војске у овом рату. Често се уздижу са свим обична дела, док се и не слуги и о неком подвигу, којим би се китили и највећи народи и најславније војске свију времена.

Ми ћемо овде у кратко описати ток једног догађаја, који код нас до сада није ни запажен, а може бити превазилази многе и многе до сад описане догађаје.

То је било 5. новембра, п. год. другог дана битолске битке.

На левом крилу наше армије при нападу на Битољ, била је Дунавска Дивизија I. позива. Она је имала да навуче на себе што већу пажњу Турака, како би се олакшало напредовање нашег десног, одсудног крила. На левом крилу дивизије био је VII. пук I. позива и он је добио можда најтежи задатак, који у опште у тактици постоји: „да изврши прелаз преко Црне Реке код села Новака, и да заузме село Чекрикса, с друге (десне) стране реке.“

Овај прелаз изводио се на крајње десно крило турске војске и претио је, да јој одсече отступницу ка Лерину. Због тога су Турци необично велику пажњу обратили на одбрану тога прелаза и бранили су га са пуком пешадије, дивизионом артиљерије и митраљеским оде-

лењем: брижљиво утврђени и маскирани.

Црна Река на овоме месту има девет рукаваца, од којих су неки дубоки 2—4 метара. Тога дана сви су се рукавци излили и тако је од њих постала једна река широка 1800 метара, потпуно непролазна. Насип је водио преко 9 мостова. Од села Новака, до реке била је огромна баруштина. Цело бојиште било је апсолутна равница, без и најмањих заклона.

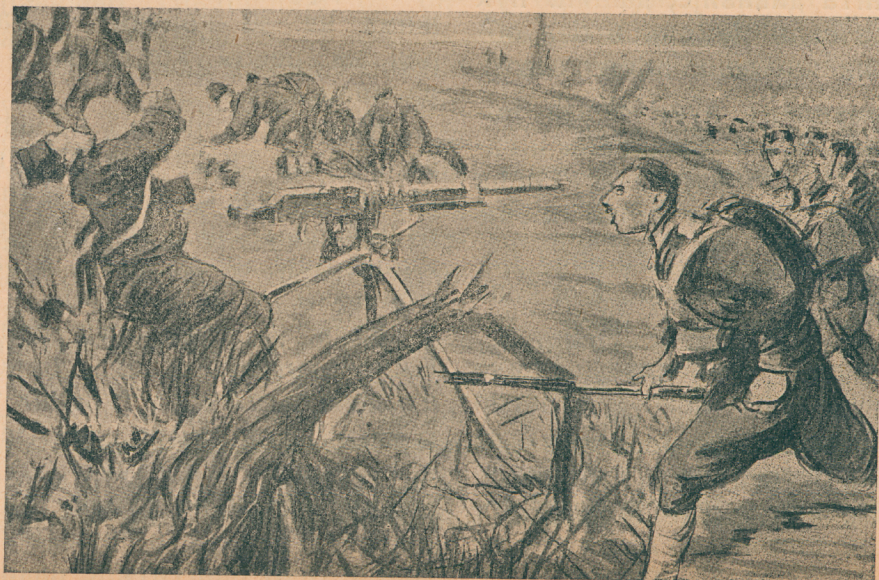
Прелаз преко ових мостова био је прелаз преко отвореног теснаца у правој смислу те речи; и таква операција позната је у тактици, као најтежа операција, која може једној трупи пасти у део.

4. Новембра око подне стигао је VII. пешадијски пук до села Новака. Ту је готово био изненађен турском артиљеријском ватром. Први батаљон VII.

пука дошао је до првога моста, где су већ два дана биле комите са капетаном Војином Поповићем и који, поред свих покушаја, нису могли пребацити ни једног јединог четника. Исто је то покушавао и I. батаљон преко целог дана и ноћи и све без успеха. Како се који војник појави на првом мосту, буде погођен митраљеским или пушчаним метком.

Целокупна се борба сводила на дуел нашег (2.) артиљеријског дивизиона са 2 градска топа и турских батерија. При свем том што су наше топовије одлично гађали, ипак нису били у стању уништити и ућуткати турске батерије, које су биле ванредно маскиране. Чим се пешадија појави, турске батерије оспу на њу страшну ватру.

Општи утисак и убеђење био је, да је прелаз на томе месту апсурдан. Други батаљон VII. пука тражио је прелаз низ

Витешки напор Црногораца на Турке код Кирскога Потока

Прва официрска жртва за слободу потлаченог
Хришћанства

СВЕТОЗАР-ТОЗА Н. МИЉКОВИЋ,
пешад. капетан прве класе

реку, али га није могао наћи целога дана и идуће ноћи.

5. новембра у 10 часова пре подне стиже наређење од команданта дивизије, да VII. пук заузме село Чекрикси без обзира на жртве и пошто пото.

Командант пука позва команданта 3. и 4. батаљона и саопшти нам то наређење. Трећи батаљон имао је први прећи.

Командант 3. батаљона одредио је да прво прелази 4. па 3. па 2. и најзад 1. чета.

Пошто је апсолутно било немогуће ићи лево или десно од насипа, то је наређено, да се пробој изврши у колони: по пет војника у једном реду (колика је ширина пута), а редови да буду један за другим на одстојању 30—40 корака.

У првоме реду био је наредник Миливоје Стојановић и 4 најодважнија редова, и они су се кренули у 10 и по часова. Други ред пошао је за њима на 30 корака; и тако ред за редом кретали су се насипом.

Како је који ред полазио, војници су скидали капе и крстили се, јер су сви видели да се полази у сигурну смрт. Заклона није нигде било; а заустављати се није смело.

Када је први ред дошао близу трећег моста, отпоче паклена паљба из турских топова, митраљеза и пушака. Наша артилерија отвори такође страховиту ватру на турске батерије, митраљезе и пешадију — да би тако заштитиле надирање наше пешадије. Небо се

проламало од страшне рике пољских и градских топова, који су давали основни тон у самртној музици митраљеске и пушчане паљбе. Настаде хаос и пакао.

Тешко је описати величанствено кретање наших војника у овоме страшном урагану, који заглашаваше. Један стари новинар, који се у близини задесио, рече нам сутра дан, да он не би никад веровао, да војници могу ићи тако стојички под пљуском непријатељских граната, шрапнела, митраљеских и пушчаних зрна. Он би, вели, сваки опис, који би верно представио овакво држање наших војника, сматрао само као песничку машту. То не беху војници, већ просто машине без осећаја.

Шрапнели су трештали по насипу: над главама, испред и око предњих редова. По неколико тренутака остану војници обавијени димом од распрснутих артилеријских зрна. Све су очи из позадине упрте у те беличасте кугле, надајући се да ће видети само гомилу меса кад се буде дим растурио. Дим се полако диже и прво се спазе војничке ноге како се одмерено и по такту дижу а затим се виде и сами војници, како са рукама у цепу одмичу даље и даље, не застајући нигде и не погибајући се под праском турских шрапнела. Једна децо! Они, који бише оборени гранатом, падаху с насипа у воду и више их никад нико и не виде.

Што се више прилазило Турцима, дим од барута беше све гушћи. Редови су се један за другим губили у том бездану магле и изгледало је, да се више нико неће вратити из тога пакла.

Озбиљни, бледи и величанствени кретали су се наши редови све даље. Турци нису веровали својим очима и мислили су, да им се своји војници приближују. То су фантоми! то не могу бити људи! Поједине гру-

пице Турака искочише из својих опкопа и нагнуше бегати. Није се могло издржати неодољиво надирање мрачне и ђутљиве колоне, која се, не пуцајући, приближаваше све више и више, не обзирући се на очајну паљбу турских батерија и митраљеза — који већ изгубише свако присуство духа и пуцаху без рачуна. Наши топови грмели су плстунима. Тријумф се приближавао.

Одједном застој:

— Напред! Напред! вичу позадни редови, утискујући се у предње редове.

Осми мост био је порушен и тај рукавац Црне Реке није се могао прећи, јер је био преко 7 метара широк а 3—4 метара дубок.

Војници се зауставише, али нико не леже, јер је тако било наређење. Напоследку, наредише да се легне и да се чека тако, док се не оправи мост. Војници и официри лежали су иза насипа у води више од пет часова. Мост се није могао оправити све до ноћи. Преко ноћ Турци су одступили.

Овај славни покушај пробоја трајао је непун час. И зато кратко време, само у 3. и 4. чети било је које погинулих, које удављених у реци и рањених близу две стотине.

Демонстрација је успела у потпуности. Турци су привукли томе прелазу још три пука — и у толико су се ослабили на њиховом левом крилу и центру, куда су већ око 5 часова победоносно продирали остали пукови наше војске. Тиме се свршио последњи дан последње битке.

Својим неодољивим надирањем у пакленој ватри, — наша пешадија извојевала је тога дана првенство не само над осталим родовима, који су јој сутра дан честитали и скидали капе, већ је тиме извојевала достојно место у историји светске пешадије. Арколски мост, који је чувен у историји света,

ДУШАН П. ВАСИЋ,
потпуковник командант II. пешачког пука, II. позива
II. Армије
Храбри јунак код Мердара, Приштине, Феризовића,
Кичева, Мраморице и Битоља

при свем том што се није свршио прелаз преко њега, — ни у колико није испред овог примера. Напротив, овај пример је бриљантнији у толико, што је данашње артиљеријско, митраљеско и пешадијско оружје несравњено савршеније од ондашњег оружја.

Овај славни моменат остаће дубоко зарезан у срцима свих војника седмога пешадијскога пука а и осталих пукова који су са околних висова гледали, како њихови другови из трећег батаљона стојички врше своју дужност, гинући, а не могући одговорити на непријатељску ватру. Пети Новембар је дан тријумфа наше пешадије, — а војници из 3. и 4. чете, који су остали живи, славиће тај дан као успомену на своје

херојство, када су дали више него што је Отаџбина и тражила од њих.

Нека је слава изгинулим војницима треће и четврте чете 3. батаљона VII. пешад, пука!

Нека је на част команданту и официрима трећег батаљона, који су умели наелектрисати своје војнике и повести их у смрт.

Седми пук је на Куманову показао да уме гинути бранећи свој положај, — а на Битољу је показао да уме још боље гинути отимајући противнички положај, ма он био апсолутно неприступачан.

У војној литератури писало се на дугачко и на широко о потреби везе између артиљерије и пешадије у данашњој борби. Овога дана најлепше се

Спуштање топова са Црног Врха

видело, да је од свих средстава за везу најбоља: духовна веза између командира батерија и командира чета. Тако су били у вези наши командири чета и командири батерија. Чим се пешадија крене, наши топови јој својом тачном ватром отвараху пут.

Дводневна борба око Новачких мостова чини засебан епизод битолске битке. У тој борби најлепше се оцртало заједничко дејство пешадије и артиљерије.

Борба — дуел — између наше и турске артиљерије еклатантно је решила масу проблема из тактике модерне артиљерије. Из ове борбе дају се извести ови закључци:

1. Дуел артиљеријски постојаће и даље, а исход тога дуела решаваће успех или неуспех сопствене пешадије.

2. Дуел артиљеријски биће дуготрајан али маховит — а не непрекидан.

3. Маскирање топова играће огромну улогу.

4. Не постоји уништавања непријатељске артиљерије, већ постоји само: ућуткавање за краће време — а тим временом се има користити надирућа пешадија.

5. Регулисање ватре у равници бескрајно је теже него на таласастом терену.

6. Померање топова у току борбе спасоносно је средство артиљерије да се сачува од губитака.

Што се тиче борбе око отворених теснаца, дају се извести ови закључци:

1. Не постоје непрелазни теснаци, само ако се пробој врши под заштитом јаке артиљеријске ватре, — и ако пробој врши пешадија првога квалитета.

2. Пробој треба извршити брзо и без заустављања.

3. Пре пробоја треба добро извидети теснац, како се у току прелаза не би стало пред непрелазном препоном.

4. Лакше је извршити пробој дању, под окриљем јаке артиљерије, него ноћу под окриљем мрака, а без помоћи артиљерије.

Г.

НОВО ПАЗАРСКИ САНЦАК

Ново пазарски Санцак, саставни део Старе Србије, захвата простор између Србије и Црне Горе од границе Босне до Митровице. То је узана трака земљишта широка око 60—80, а дуго око 150 километара. Административно не постоји данас већ само као израз политичке географије. Његову територију сачињавају

данашњи пљевалски и сјенички пашалуци и митровачка каза.

Ново-пазарски Санцак је део некадашње Рашке, прве српске уређене државе, чија је престоница Достиник лежала у близини Сенице. Кад су се Срби доселили у VI. и VII. веку у ове крајеве затекли су Ромеје као господаре и Илире као староседиоце. Први становаху по питомијим и жупнијим местима, а други по планинским висовима и висоравнама. Срби као јача и компактнија маса убрзо су потисли становништво из долина и питомијех крајева, па се сами по њима настанили. Ромеји се мало по мало разбјегоше или претопише у Србе, а номадски Илири повукоше се још дубље у шуме и планине. Од њих и данас има останака.

И пре доласка Срба и после све док је српска држава постојала били су ови крајеви густо насељени. Становништво се бавило земљорадњом, сточарством и трговином Ова последња била је особито развијена, јер је Санцак — особито Полимље и Потарје — лежао на раскрсници великих балканских друмова. Најважнији од тих друмова били су: дубровачки, који је ишао преко Фоче, Плеваља и Пријепоља, одакле се спуштао дубље у Рашку (Србију), и босански друм, који је ишао од варошице Добруна на Бела Брда па преко Увца на Прибој, одакле се одвајао један крак на Препоље. Од ова два друма одвајао се један пут долином Лима кроз горња Полимље од Брскова, великог и знаменитог трговачког места у старој српској држави (у данашњем Колашину код Таре) и до Белог Поља. Уз добро метеријално стање развијао се и просветни и културни живот. Велики број разних споменика, грађевина, записа, а особито манастира

из старог доба говоре о томе, да је у старом Санџаку просветно-културни живот био јако развијен. Немањићи и остали владаоци старих српских држава обрађали су нарочиту пажњу на овај крај, а особито на Полимље. Манастира, јединих просветних расадника у оно време, било је највише у Полимљу и Потарју. Од њих се и данас налазе трагови на сваком кораку, а има их и о-прављених и очуваних. У Санџаку су чувени манастири и цркве: Ђурђеви Стубови код Н. Пазара, Задужбина Стевана Немање, краљ Милошева код Пријепоља, где се босански краљ Твртко I. крунисао за српског краља; ту су чуване мошти Св. Саве све до спаљивања на Врачару, ту су се српски рукописи у великом обиму писали, а ту је основана прва српска штампарија 1543. године; Бањска и Девич код Митровице, Бања код Прибоја, Св. Тројица код Плеваља, Сопћани код Пазара, Ђурђеви Стубови код Берана, задужбина синовца Немањина, Николац код Бијелог Поља, Довоља и св. Аранђел у Колашину (Тари).

(Свршиће се),

Како сам заробио Шукри-пашу.

— Причање мајора Милована Гавриловића, који је заробио Шукри-пашу у утврђењу Хадарлак. —

Београдска „Политика“ доноси на уводном месту ово веома занимљиво саопштење:

Г. Милован Гавриловић, тешадијски мајор, коме је као команданту 4. бат. 20. пука пала у део част, да зароби Шукри-пашу, прослављеног браниоца Једрена, овако прича историјски моменат и све оно, што му је претходило:

... Иако је била густа ноћ, наши су војници пошли на јуриш са крајном решеношћу и са пуним убеђењем, да ће се јако утврђена коса, којој смо полетели, моћи само на нож узети. Када смо били само на неколико корака од турских опкопа, моји

су се војници с ножем на пушци неустрашиво бацили на Турке. Настало је очајно гушање, које се морало свршити нашом победом. У овом страховитом corps à corps-у **изгинуо је велики број Турака**. Остали, у паничном страху, дали су се у дивље бегство. Наши су полетели за њима гонећи их смртоносном ватром.

Овако исто силно отпочео је овај историјски јуриш на целом српском фронту. **Напад је почео у 3 ч. у јутру, а већ у 4 ч. пали су предњи положаји у наше руке**. Тог је тренутка командант **Кондић** известио генерала **Иванова** о нашем успеху. **У том моменту Бугари нису имали ниједан положај заузет**. И према томе **први положаји, који су пали код Једрена, пали су у наше руке у зору 12. о. м. око 4 часа**. Тек два три сата доцније Бугари су освојили предње положаје на својим секторима.

Савршено је убеђење свију нас официра, да је овај први, брзи и енергични бајонетски напад наших трупа унео први страховиту забуну и јединствену панику међу све редове турске војске. И када ми кажете, да шеф штаба Шукри-паше у »Берлинер Тагеблату« тврди, да је најснажнији напад био на нашој страни, он има потпуно право.

Коса за косом падала је у наше руке и увек је отимана на нож. У тим сам јуришима ја лично, од људи, који су били под мојом командом, изгубио два водника и 15 војника; рањено ми је било четрдесет, али су Турци све снажније били потискивани.

Кад се разданило, отпочела је сипати на нас паклена артиљеријска ватра турских топова свих врста. Ова је страховита ватра надмашила све, што се даје замислити, јер су Турци на тој страни, на западном сектору,

имали и највише својих топовских оруђа. Небо се проламало, земљи је било тешко од оног силног гвожђа и челика... И под овом убиственом ватром наши су се окретни пешаци утврђивали муњевитом брзином.

Око подне 12-ог **освојили смо све предње положаје** крајњим напорима и надчовечанском снагом одржали. На тим нас је положајима и ноћ затекла. О одмору није могло бити ни речи, јер смо целе ноћи имали да издржимо силне турске контранападе. Сви су они завршени турским поразима.

Осећало се, међутим, да турска артиљерија огорченом истрајношћу чини све, што је у људској власти, да би подигла морал код својих трупа и сузбила нас са освојених положаја. Али је за Турке све већ било изгубљено. Нико није више могао зауставити силан талас, који је заплуснуо ове најјаче једренске форове...

Те ноћи нам је стила заповест генерала Иванова, да у зору све трупе на свима секторима имају да предузму одсудне нападе на свима линијама форова, и фиксирани су нам били и циљеви, које смо својим јединицама имали да заузмемо. Као што се види, овде о некој демонстрацији не може бити ни речи. Ово је био прави напад јуришем са јасно одређеним циљевима.

Мој пук, двадесети, имао је да узме Казан-тепе. Пук се према овоме фору и кренуо у саму зору. Био је снажно дочекан, нарочито артиљеријском ватром. Понављам вам, да је **артиљеријска ватра на овом сектору била најстрашнија**, јер је на овој страни било и највише топова. Пук је ипак, у широком таласу, ишао снажно напред, гонећи пред собом на бајонет и разбијајући турску пешадију. У дефинитивну нашу победу није могло бити више сумње. И доиста

Касарне у Скопљу

на форовима се брзо залепршаше беле заставице и један парламентар Шукри-паше приђе једном официру 20. пука тражећи изрично команданта српске армије генерала Степу Степановића, да с њиме преговара о предаји.

Иако је на појаву белих заставица паљба била прекинута, наступање није било обустављено. Правац, којим сам ја наступао, водио је на једно од многобројних утврђења, по имену *Хадарлак*.

Кад сам стигао до овог утврђења, спазим на беду једну групу турских официра. Распоредим батаљон око утврђења, а сам се лично упутим официрима на беду. Један од њих, капетан, издвоји се одмах и упути ме ни. Ја га ословим француски:

— Enfin, ça y est ? (Најзад, сврши се!) Tant mieux pour vous et pour nous. (У толико боље и за вас и за нас).

— Pour vous, oui; pour nous non! (За вас, да; за нас, не!) одговори он.

У том тренутку спазим у утврђењу велику групу официра.

— Кога имате тамо? упитам.

— *Ту је Шукри-паша са целим својим штабом!* одговори капетан.

До тог тренутка ја нисам могао ни слутити, да сам заробио тако високу личност, главнокомандујућег Шукри-пашу, и уза њ цео његов штаб.

— Потребно је, рекох одмах капетану, да будем што пре представљен његовој ексцеленцији. Молим Вас, водите ме тамо.

Официр ме проведе кроз мрачне казамате и доведе до пред саму канцеларију Шукри-паше. Чим се врата од канцеларије отворише и ја ступим унутра, *Шукри-паша устаде са целим својим штабом*. Приђем му, поздравим војнички и у овом моменту, који никад не ћу заборавити, обратим се речима:

— *Ексцеленцијо! Мајору српске војске Миловану Гавриловићу част је обавестиши Вас, да сте у овом тренутку под заштитом српске војске.*

Нарочито сам хтео да избегнем теже изразе, као што је »заробљеник«. Одмах сам га замолио, да са свима својим официрима и војницима прими најискреније комплименте целе српске војске на херојској одбрани Једрена.

— *Ја сам, одговори Шукри узбуђеним гласом, и раније знао, да је српски народ ваљани храбар народ*. У току овога рата о томе сам се лично уверио.

Одмах ме је представио осталим генералима и целој свити и понудио да седнем. Најсвечанији чин освајања Једрена био је свршен.

— Извол'те дувана, понуди ме Шукри чим сам сео, и извините, што ништа друго немам да вам понудим. И одмах отпоче интимнији разговор. Генерал *Азис-паша* рече, да је он командовао дивизијом, која је била према нашој тимочкој *Азис-беј* ми је причао, да је имао част бити представљен Краљу Петру и Његовој породици. Лични је друг кнеза Арсена из Русије. Он ми је нарочито благодарно, што сам одао пошту турској војсци, додавши, да мени као војнику не жели судбину, која је њих снашла.

Време је одмицало и ја сам морао да прекинем овај пријатан разговор. Замолим Његову Ексцеленцију, да се удалим и изађем напоље.

Тек што сам изашао, стиже један *бугарски* официр у утврђење, поручник, и јави ми да долази с налогом да одведе Шукри-пашу.

— По чијем налогу? упитам.

— По налогу генерала Иванова.

— Имате ли легитимације?

— Немам!

— Ја Вас не познајем! рекох му мирно.

— Сви смо ми под командом генерала Иванова, одговори он.

— Тако је. Сви су официри под командом генерала Иванова, али ко ми гарантује, да сте ви у опште официри? Мени су потребне легитимације и овлашћење, да вам предам Шукри-ја.

И он оде.

У том стиже командант пука г. *Угриновић*, кога сам известио, да је Шукри паша заробљен са две стотине и девет официра. Заједно с њиме одем поново Шукри-ју у канцеларију, где му се г. *Угриновић* представи и провео с њиме у разговору неколико тренутака.

Када смо изашли, наиђе један други бугарски официр, капетан. И он је

тврдио, да има налог да одведе Шукри-пашу. Скренуо сам одмах пажњу команданта пука, да предавање Шукри-паше не може да се изврши на овај начин и да се он може предати само тако, ако овај капетан буде имао писмено овлашћење генерала Иванова да одведе Шукри-ја.

— Из овога се развија један незгодан поступак, рече бугарски официр.

— Напротив, одговорих, врло згодан. Дајте овлашћење, које тражимо и ево вам Шукри-паше.

— За Шукри-ја је већ спремљен и стан, додаде он мало после.

— Лепо је то. Али онда треба питати Шукри-ја, да ли он пристаје, да иде одмах у стан, који сте му ви спремили.

Изађем опет пред Шукри пашу.

— Ексцеленцијо, рекох, овде је један бугарски официр, који каже, да је за Васу Ексцеленцију спремљен стан. Ако Ваша Ексцеленција жели поћи, може ићи тамо одмах. Ако, пак, Ваша Ексцеленција жели ноћас остати овде и довести своје ствари у ред, може мирно преноћити овде.

Шукри се окрете *Азис-паши*, промени с њиме неколико речи на турском и изјави:

— Претпостављам, да останем овде где сам.

Салутирам и изађем.

Известио сам одмах бугарског официра и овај се вратио натраг. Са командантом *Угриновићем* предузео сам, да саставим *списак имена свих турских официра*, који су ту били заробљени.

Шукри је преноћио у нашем утврђењу, у оном истом утврђењу, у коме је био и заробљен.

Сутра дан ја сам имао, као члан одређене комисије, да идем на северозападни сектор и пописујем ратни

Транспортовање српских рањеника из Битоља у Београд

ПЛЕН. Кад сам пошао, обратим пажњу команданта пука, да је *потребно да начињени списак официра са Шукри-пашом приликом предаје Бугари потпишу* и да тако потписани списак остане нама. Командант Угриновић се потпуно сложио са мном. И када сам дошао из комисије, журно сам пришао команданту и упитао га, да ли су *списак Бугари потписали*.

— **Све је у реду**, одговорио ми је у смеху командант.

Ето вам историје заробљивања Шукри-паше, заврши весело г. Гавриловић, чије ће име од сада остати за увек везано с именом чувеног бранисца неосвојимог Једрена.

Борцима за слободу

„Весели се праху Немањића,
Немањића и Гребљановића,
Јер ће Ваше круне засијати,
Како јарко сунце на истоку
Знамења се Ваша развијати,
Над велике Ваше развалине,
Потећи ће кржаве ријеке
Од нечисте крви агарјанске,
Опрат Србу љагу са образа!
Отворе се, витешке грбнице,
Сама славо, само прибјежиште
По Косову српскијех јанака!
Ево зорз на Ваше брегове,
Да нам општу обасја светињу
И аманет наше народности!
Сад пропојте, високи Дечани
И лијепа лавро Студенице,
Свети спомен из вјечна читуље
За слободу палим јунацима!
Здружите се, громи и потреси,
Земљи српској друго лице дајте
Е нечистом ногом окаљата!“

[Овако је певао још године 1815. Петар П. Петровић Његуш, владика црногорски на уста сердара Вукале у своме дивном „Шћепану Маломе“.

Змај Јова:

Бојна пјесма.

У бој!
За народ свој!
Да црној ноћи сване,
Да јарко сунце гране,
Да Србан лавце здере,
И тешку клетву спере,
Клетву са дома свог —
Па да нас види Бог!
За народ свој,
Напред —
У свети бој! — У бој!

У бој!
За народ свој!
Зовне нас дух сл. бode,
Добре нас звезде воде,
Шаље нас мајка сетна,
И патња петстолетна,
Гови нас робља плач —
Синак нам пружа мач.
За народ свој
Напред —
У свети бој! — У бој!

У бој!
За народ свој!
Не знамо браћа драга,
Каква је врашка снага,
Ал' нек су сами лави,
Јунак ће да их смлави,
Сверска је њима руд —
Ал' ту је страшни суд!
За народ свој!
Напред —
У свети бој! — У бој!

У бој!
За народ свој!
Ово су свети дани,
Сад се слобода брани,
На дику целом свету,
Рушимо снагу клету.
Волимо поштен гроб,
Нег бити турски роб!
За народ свој
У свети бој! — У бој!

Јуриш на Лозенград

— Писмо једног очевидца. —

Лозенград модерно утврђење. — Ужасан терен. — Свирепост Курда и Татара. — Сеча бугарских рањеника. — Битка при електричном осветљењу. — Борба прса у прса. — Просечени гркљани. — Запаљени лагум пред пад Лозенграда.

Ни на једном бојишту нема ратних дописника на лицу места. Све врховне команде задржале су дописнике у главним становима, и по томе све оно што они јављају нису они лично видели, ни доживели, него слушају од појединих рањеника и пишу како ко уме. Тако раде сви дописници и са српског, као и са осталих бојишта.

Прво писмо очевидца, који је доживио и видио једну битку и кржаве покоре, изашло је у „Лајпцишким Најновијим Вјестима“. Писмо је писао један лекарски помоћник, Немац, који је као орган Црвенога Крста купио рањенике у битки код Лозенграда.

Он је написао опис битке и других покора и могао је предати без бугарске цензуре тако, што је био, одмах после битке, послат у Рушчук ради пријема и спровода санитетског материјала, који је био тамо стигао из Немачке. Том приликом он је прешао на румунску обалу и румунској пошти предао своје писмо.

То писмо гласи:

Рушчук, 12. октобра.

Драги пријатељу!

Можда ћеш се зачудити од куда ти пишем из ове пограничне румунске вароши, јер сам ти писао са бојног терена бугарско-турског. Јест, јест, али се за последња два дана десила једна велика ствар. Пре него што ти опишем појединости, да ти јавим главну ствар: петодневна борба пред бредима Лозенграда била је и прошла. Бугари су сјајно победили. Турске трупе су делом заробљене

Скопље

Душанов мост на Вардару

плен. Кад сам пошао, обратим пажњу команданта пука, да је *потребно да начинени списак официра са Шукрипашом приликом предаје Бугари потпишу* и да тако потписани списак остане нама. Командант Угриновић се потпуно сложио са мном. И када сам дошао из комисије, журно сам пришао команданту и упитао га, да ли су *списак Бугари потписали*.

— **Све је у реду**, одговорио ми је у смеху командант.

Ето вам историје заробљивања Шукрипаше, заврши весело г. Гавриловић, чије ће име од сада остати за увек везано с именом чувеног бранисца неосвојимог Једрена.

Борцима за слободу

„Весели се праху Немањића,
Немањића и Гребљановића,
Јер ће Ваше круне засијати,
Како јарко сунце на истоку
Знамења се Ваша развијати,
Над велике Ваше развалине,
Потећи ће крваве ријеке
Од нечисте крви агарјанске,
Опрат Србу лагу са образа!
Отворе се, витешке грбнице,
Сама славо, само прибјежиште
По Косову српскијех јанака!
Ево зорз на Ваше брегове,
Да нам општу обасја светињу
И аманет наше народности!
Сад пропојте, високи Дечани
И лијепа лавро Студенице,
Свети спомен из вјечна читуље
За слободу палим јунацима!
Здружите се, громи и потреси,
Земљи српској друго лице дајте
Е нечистом ногом окаљата!“

[Овако је певао још године 1815.
Петар П. Петровић Његуш, владика
црногорски на уста срдара Вукале у
своме дивном „Шћепану Маломе“.

Змај Јова:

Бојна песма.

У бој!

За народ свој!

Ла црној ноћи сване,
Да јарко сунце гране,
Да Србан лавце здере,
И тешку клетву спере,
Клетву са дома свог —
Па да нас види Бог!

За народ свој,

Напред —

У свети бој! — У бој!

У бој!

За народ свој!

Зовне нас дух слободе,
Добре нас звезде воде,
Шаље нас мајка светиња,
И патња петстолетна,
Гони нас робља плач —
Синак вам пружа мач.

За народ свој

Напред —

У свети бој! — У бој!

У бој!

За народ свој!

Не знамо браћа драга,
Каква је врашка снага,
Ал' нек су сами лави,
Јунак ће да их смлави,
Сверска је њима руд —
Ал' ту је страшни суд!

За народ свој!

Напред —

У свети бој! — У бој!

У бој!

За народ свој!

Ово су свети дани,
Сад се слобода брани,
На дику целом свету.
Рушимо снагу клету.
Волимо поштен гроб,
Нег бити турски роб!

За народ свој

У свети бој! — У бој!

Јуриш на Лозенград

— Писмо једног очевидца. —

Лозенград модерно утврђење. — Ужасан терен. — Свирепост Курда и Татара. — Сеча бугарских рањеника. — Битка при електричном осветљењу. — Борба прса у прса. — Просечени гркљани. — Запаљени лагум пред пад Лозенграда.

Ни на једном бојишту нема ратних дописника на лицу места. Све врховне команде задржале су дописнике у главним становима, и по томе све оно што они јављају нису они лично видели, ни доживели, него слушају од појединих рањеника и пишу како ко уме. Тако раде сви дописници и са српског, као и са осталих бојишта.

Прво писмо очевидца, који је доживио и видео једну битку и крваве покоре, изашло је у „Лајпцишким Најновијим Вјестима“. Писмо је писао један лекарски помоћник, Немац, који је као орган Црвенога Крста купио рањенике у битки код Лозенграда.

Он је написао опис битке и других покора и могао је предати без бугарске цензуре тако, што је био, одмах после битке, послат у Рушчук ради пријема и спровода санитетског материјала, који је био тамо стигао из Немачке. Том приликом он је прешао на румунску обалу и румунској пошти предао своје писмо.

То писмо гласи:

Рушчук, 12. октобра.

Драги пријатељу!

Можда ћеш се зачудити од куда ти пишем из ове пограничне румунске вароши, јер сам ти писао са бојног терена бугарско-турског. Јест, јест, али се за последња два дана десила једна велика ствар. Пре него што ти опишем појединости, да ти јавим главну ствар: петодневна борба пред бедемима Лозенграда била је и прошла. Бугари су сјајно победили. Турске трупе су делом заробљене

Скопље

Душанов мост на Вардару

већим делом побијене а највећи део њихов побегао је!

А сад да ти опишем појединости Од прошле недеље сам у бугарском Црвеном Крсту. Имали смо пуне руке посла намештањем пољске болнице. Све се радило као у грозници у очекивању великих догађаја. Зла судбина постигла је Турке пре него што је неко и слутио. У бугарској главном стану сигурно се мислило да ће опсада трајати врло дуго. Претпостављало се да ће се Турци борити врло енергично. А сад, после тако кратког времена!

Бугари су били сасвим опколили Лозенград. Главни логори налазили су се у великом полуокругу северно од вароши, од Петре на Западу па преко Раклице и Каракеја до висова Јундале на Истоку. Јаки одреди били су и западно од утврђења код Сејолу, фронт према Једринама, јер су се отуда бојали напада турских трупа.

У недељу око подне стигли су из главнога стана у Старој Загори заповести за генералисима. Чуло се да је наређен општи јуриш. Одмах после ручка колоне се кренуше прета тврђави.

Око 1 сата тешка артиљерија турска са многок утврђења отпоче увертуру за крваву драму.

(Свршиће се.)

ЗАПИСИ

[Једна Србијанка у Дебру] Београдска „Политика“ доноси ову дирљиву слику:

Шетајући јуче кроз варош сретосмо једну сељанку из Србије, која нам паде одмах у очи због њене ношње и слободног понашања. Она нам приђе и пруживши руку једном од нас поздрави нас са овим речима:

»Честитам Вам Душаново и Цара Лазара Царство, које је пре 500 година на Косову пропало а Ви га сада јуначки на сабљи повратисте. Живели да Бог да!»

Ми бејасмо до суза ганути и срдачно је пољубисмо у руку упитав-

Једна сцена заробљеника из Горњег Града

ши је ко је и код кога је дошла. Реченом, да се зове Јелена Миленка Обрадовића, да је из села Стагазовца ср. загл. округа тимочког и да је дошла код унука и сина.

Овој баби биће око 68 година и дошла је пешке чак из Србије. Унук јој је болничар и када је отишла у болницу молила је г-цу Драгицу да је проведе кроз болницу и покаже болеснике и рањенике, што јој је ова драговољно учинила.

Када је ушла у сваку собу, овако је поздравила болеснике: »Помози Вам Бог синови и децо! Сретне Вам ране и болест коју сте добили ратујући са непријатељем по овим кршним местима. Нека да милостиви Бог да издршите и вратите се здраво вашој кући.

Не бринте се ништа за нас тамо у Србији, јер ми имамо свега и нама је лако тамо, а вама је овде тешко.»

Обишла је сваког болесника, материнском руком помиловала и казала неколико утешних речи.

Господине Уреднице, немам довољно речи, да вам опишем оно, што сам ја, болесници и сви присутни у овом часу осетили, довољно да речем, сузе су место нас говориле.

Болесници су јој обасули смежуране руке пољупцима, јер се сваки у том моменту сетио и своје старе мајке, која га на дому чека.

После овога запиткивали смо је о Србији, јер ми овде пошту много доцкан добијемо, те смо жељни новости. Она нас је утешила, давајући нам на све повољан одговор. Када је један од нас упитао, је ли срела Турке на путу и јесу ли је питали што, одговори нам ово:

»Јесам, питаше ме, како је у Србији, а ја им велим: Бога ми добро. Ми имамо престо од злата, што нам га остави цар Душан, па га видите и данас сачува наш Краљ Петар, а ваш Цар има Престо у Стамболу од стакла, па ето видите, где му се разби. Они онда одмануше главом и рекоше: пеки, пеки! па одоше, окрећући се неколико пута замном.»

НОВ СРПСКИ

— оригиналан роман. —

КЊИЖАРА СВЕТ. Ф. ОГЊАНОВИЋА

почела је већ издавати роман

ЛЕГИЈА СМРТИ.

— Изишла је прва свеска. —

Цена свесци 10 потура.

КОРИЦЕ!

Кад се заврши издавање „Илустроване Ратне Кронике“ могу се од издавача добити дивот-корице. Чувајте све досадашње бројеве!